

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Analyzing the educational principle of moderation in the Arabic Textbooks
according to the Six squares

Niki niroozadeh*¹, Maryam azizkhani², Hasan rahimi³

ABSTRACT

Keywords:

- . Moderation
- . Content Analysis
- . Six squares
- . Arabic Textbooks
- . Middle School

¹ .Corresponding author
✉ niroozadeh@cfu.ac.ir

Background and Objectives: Examining the content of textbooks and their objectives based on the general policies of education in the fundamental transformation document poses challenges. Therefore, this research was designed to investigate the attention paid to the six-dimensional framework in Arabic textbooks for middle school as a basis for the implementation of the concepts of the fundamental transformation document. **Methods:** The research method is descriptive and qualitative-quantitative in terms of content analysis. The study population includes Arabic textbooks for first middle school and The data collection tool is a content analysis checklist. The data obtained for each lesson were analyzed through the Shannon entropy in three stages. **Findings:** The results showed that the six-dimensional framework was considered 1361 times overall. The lowest frequency, amount of information and importance coefficient were allocated to the political and social dimension. Based on the findings, balanced attention has not been paid to the six-dimensional framework in Arabic textbooks for middle school. **Conclusion:** In order to make the six areas of the transformation document more accurate in the textbooks, in the following editions of the Arabic textbooks of the first secondary school, more attention should be paid to the balanced frequency of the six areas.

ISSN (Online): 2980-7948

DOI: 10.48310/jcdr.2024.15983.1091

Received: 2024-03-09 Reviewed: 2024-06-24 Accepted: 2024-07-18 pp: 45-62

Citation (APA): Bazdar Gamchigaya, M., & bohlooli, M. R. (2024). Narratives as a tool for student-teachers self study in internships. *Journal of research in curriculum studies*, 3(2), 1-10.

 <https://doi.org/10.48310/jcdr.2024.15983.1091>

واکاوی اصل تربیتی اعتدال در کتب عربی با توجه به ساحت‌های ششگانه

مقاله پژوهشی

نیکی نیروزاده^{۱*}، مریم عزیزخانی^۲، حسن رحیمی^۳

۱. استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان بوشهر، بوشهر، ایران. niroozadeh@cfu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته دکتری گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده زبان‌های خارجه، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۳. استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان تهران، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: بررسی محتوی کتاب‌های درسی و اهداف آن بر اساس سیاست‌های کلان آموزش و پرورش در سند تحول از چالش‌هایی با قابلیت بررسی بالا به شمار می‌رود؛ به همین منظور پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان توجه به ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه به عنوان بستری برای اجرایی شدن مفاهیم سند تحول طراحی شده است. **روش‌ها:** روش پژوهش توصیفی و به صورت کیفی کمی از نوع تحلیل محتوا است. جامعه پژوهشی کتب عربی دوره متوسطه اول و ابزار جمع‌آوری، سیاهه تحلیل محتوا است. داده‌های بدست آمده در هر درس از طریق آنتروپی شانون در سه مرحله تجزیه و تحلیل شده است. **یافته‌ها:** نتایج حاصل نشان داد که در مجموع ۱۳۶۱ مرتبه به ساحت‌های ششگانه توجه شده است. بیشترین فراوانی، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت به ساحت سیاسی و اجتماعی اختصاص دارد. بر اساس یافته‌های حاصل، توجه متوازن به ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه مد نظر قرار نگرفته است. **نتیجه‌گیری:** به منظور عملیاتی شدن دقیقتر ساحت‌های ششگانه سند تحول در کتب درسی در ویراست‌های آتی کتب عربی دوره اول متوسطه، به بسامد متوازن ساحت‌های ششگانه توجه بیشتری بشود.

DOI:

10.48310/jcdr.2024.15983.1091

واژه‌های کلیدی:

اعتدال، تحلیل محتوا، ساحت‌های ششگانه، کتب عربی، متوسطه اول

۱. نویسنده مسئول

niroozadeh@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲-۱۲-۱۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳-۰۳-۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳-۰۴-۲۸ شماره صفحات: ۴۵-۶۲

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

اصول تربیتی «مجموعه‌ای از قواعد نظری هستند که اهداف کلی و جزئی، سیاست‌ها و اولویت‌ها و راهبردها، رویکردهای مدیریتی، تأمین و تربیت معلم و نیروی انسانی، رویکردهای کلان برنامه‌ریزی، حدود و ثغور مشارکت عوامل شریک و مؤثر در جریان تربیت، تدوین محتوای آموزشی، طراحی روش‌های یاددهی و یادگیری، شاخص‌ها و شیوه‌های ارزش‌یابی و غیر آنها را، تعیین می‌کنند» (Ajam, 2022). در حقیقت اصل بعنوان راهنمای عمل قرار می‌گیرد و بر این مبنا رعایت اصول تربیتی مربی را در مسیر صحیح تربیت هدایت می‌کند. در اسناد بالادستی مثل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ۱۵ اصل تربیتی مدنظر قرار گرفته است که در این پژوهش از بین ۱۵ اصل مذکور در سند تحول، اصل "اعتدال" مدنظر قرار می‌گیرد. در قرآن کریم هم که «روش تربیتش بهترین روش تربیتی است، یک نفر چنان در سایه قرآن توحیدی تربیت می‌شود که هر کاری از کارهایش صرفاً برای نزدیکی بیشتر به خدا و جلب رضایت او و پیشگیری از غضب او می‌باشد» (Zarei, 2023)، بارها با کلمه "قسط، وسطی" به میانه‌روی در امور سفارش شده است و در آیه «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يُكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا» (143 / Baqara) خطاب به مسلمانان عرضه می‌شود که ما شما را امتی میانه قراردادیم؛ بعبارت دیگر «برای آنان دینی قرار داد، که متدینین به آن دین را بسوی راه وسط و میانه هدایت می‌کند، راهی که نه افراط آن طرف را دارد، و نه تفریط این-طرف را، بلکه راهی که هر دو طرف را تقویت می‌کند، هم جانب جسم را، و هم جانب روح را» (Tabatabai, 1995).

برای رسیدن به اعتدال تربیتی و به منظور شکوفایی یک شیء «باید کوشید تا همان استعدادهایی که در آن هست بروز کند. بنابراین تربیت در انسان به معنای پرورش دادن استعدادهای اوست و این استعدادهای در انسان عبارت است از: استعداد عقلی (علمی و حقیقت‌جویی)، استعداد اخلاقی (وجدان اخلاقی) بعد دینی (حس تقدیس و پرستش)، بعد هنری و ذوقی یا بعد زیبایی و استعداد خلاقیت، ابتکار و ابداع» (Motahari, No date). نهاد خدماتی آموزش و پرورش برای رشد این استعدادهای «وظیفه‌ای مهم و بنیادی بر عهده دارد که باید آن را منطبق بر چهارچوبی از قبل مشخص و برنامه‌ریزی شده انجام دهد تا بتواند هر آنچه را که نیاز افراد در راستای پرورسانی آگاهی‌هایشان است به نحو مطلوب انجام دهد. در نظام آموزشی، فراگیران در معرض آموزش برنامه‌های آشکار و مدون قرار دارند و ضمن آن تجاربی را کسب می‌کنند که به شکل غیر مستقیم یا غیر آگاهانه، شکل دهنده فرهنگ و ارزش‌های مورد پذیرش آنان است» (Jaberansari & Ghasempur, 2023). در اسناد بالادستی آموزش و پرورش بویژه سند تحول بنیادین، که «چالش فقر نظریه در حوزه برنامه درسی با رویکرد اسلامی را تا حدودی برطرف می‌کند و مبانی فلسفی تربیتی را به رشته تدوین درآورده است» (Shokrinia et al, 2022) توجه به همه ابعاد تربیتی بویژه در تقسیم‌بندی اول (انواع تربیت با توجه به حیثیت‌ها یا شئون آدمی) مدنظر قرار گرفته است. تربیت «متناسب با شئون آدمی به ۶ ساحت "تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، تربیت اجتماعی و سیاسی، تربیت زیستی و بدنی، تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تربیت علمی و فناوری"، تقسیم می‌شود که هر کدامیک از این ساحت‌های ششگانه شامل سه مؤلفه "حدود و قلمرو"، "رویکرد"، "اصول" هستند» (High Council of Cultural Revolution, 2011). این ساحت‌های ششگانه فقط با بعد روحانی انسان سر و کار دارد؛ چرا که «بعد جسمانی قبل از تولد و در رحم مادر مشخص می‌شود و انسان در آن نقشی ندارد اما ابعاد روحانی بالقوه هستند و شکوفا شدن آنها از طریق اخلاق یا تعلیم و تربیت امکان پذیر است چرا که در این فرایند، یک ماده خام به ماده‌ای پخته تبدیل می‌شود» (Hamleh-dari & Mosavizadeh, 2020).

این پژوهش، اولین نوع تربیت (تربیت با توجه به شئون آدمی) را با توجه به ساحت‌های ششگانه تربیتی مذکور در سند مورد نظر، مورد بررسی قرار می‌دهد و برای این منظور به یکی از مهم‌ترین عرصه‌هایی (کتاب‌های درسی) که نمایانگر اجرایی شدن این سند در ساختار آموزش و پرورش است، رجوع می‌کند؛ چرا که کتاب‌های درسی بر اساس اهداف آموزشی در برنامه درسی تدوین شده‌اند و اهداف برنامه درسی بر اساس سیاست‌های کلان آموزش و پرورش می‌باشند و سند تحول بنیادین به منزله تعیین‌کننده این سیاست‌های کلان است. از همین منظر مطالعه و بررسی عمیق مؤلفه‌ها و رهیافت‌های مطرح شده در سند تحول بنیادین از حیث تناسب با اهداف، محتوای درس و خاستگاه‌های نظام تعلیم و تربیت به عنوان چالشی مهم محسوب می‌شود. بعبارت دیگر این پژوهش ساحت‌های ششگانه تعلیم و تربیت را در کتب عربی دوره اول متوسطه چاپ ۱۴۰۰ با تکیه بر ۴۶ مؤلفه استخراج شده

مورد بررسی قرار می‌دهد و میزان بسامد ساحت‌های ششگانه را، در یکی از حوزه‌های یادگیری (کتاب عربی دوره اول متوسطه) بصورت درس به درس بررسی می‌کند تا چگونگی رعایت اصل تربیتی "اعتدال" را در کتاب عربی متوسطه اول مورد ارزیابی قرار بدهد.

پیشینه پژوهش

غلامی و دیگران با پژوهشی درباره کتاب زیست‌شناسی پایه دهم، به این نتیجه رسیده‌اند که بیشترین میزان توجه محتوای کتاب زیست‌شناسی پایه دهم دوره متوسطه به ساحت علمی و فناوری و کمترین توجه به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی اختصاص دارد. نتایج تحقیقات سعیدی و دیگران بعد از بررسی شاخص‌های سند تحول بنیادین در کتاب درسی و مطالعه موردی درس پنجم عربی نهم، نشان داد که از منظر سند تحول، بیشترین توجه به ساحت اعتقادی و اخلاقی بوده است. رهنمایی و دیگران در پایان مقاله‌ای با بررسی کیفی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از منظر ارزش‌های اجتماعی سند تحول آموزش و پرورش، به این نتیجه دست یافتند که در این متون درسی به ارزش ایثار و وطن دوستی، توجه شایسته‌ای شده است و ارزش‌هایی مانند امانت‌داری، انصاف در روابط با دیگران و ... به هیچ وجه مورد توجه قرار نگرفته‌اند و برخلاف انتظار، پرداختن به ارزش‌ها در پایه اول، بیشتر از پایه ششم بوده است. تقی‌زاده و دیگران، با تحلیل ملاک‌های سازماندهی محتوا در آموزش زبان عربی مطالعه موردی کتاب عربی دهم غیر انسانی، به این نتیجه رسیده‌اند که بر اساس الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازماندهی محتوا کتاب تا حد زیادی موفق بوده است. یافته‌ها نشان داد مشکلات مرتبط با تدوین و سازماندهی محتوای کتاب از نظر قانونمندی‌های برنامه درسی، واقعیات اجتماعی و نیازهای فردی در حد مقبول است. یزدانی و دیگران با احصاء مصادیق ساحت‌های ششگانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در قرآن کریم، به این نتایج رسیدند که که اولاً گزاره‌های تربیتی سند تحول بنیادین با آموزه‌های قرآن کریم همسویی داشته و ثانیاً چنانچه این مصادیق و آموزه‌ها در فرایند تعلیم و تربیت به کار گرفته شود و سند تحول بنیادین بدرستی عملیاتی شود، می‌توان انتظار تربیت متربیبانی در راستای آموزه‌های قرآنی را داشت. صاحب‌یار با تحلیل محتوای کتاب‌های پایه دوره اول ابتدایی بر اساس مفروضه‌های نظام آموزش سلامت، به این نتیجه دست یافته است که مؤلفه‌های نظام سلامت از توزیع نرمال برخوردار نیستند؛ به طوری که به میزان بسیار کمی به آموزش و ارتقای سلامت در محتوای درسی پرداخته شده است، در صورتی که سلامت مهم‌ترین عامل پیشرفت و ضامن بقای جامعه است. وفائی و دیگران در مقاله‌ای با بررسی میزان توجه به ساحت‌های ششگانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، به این نتیجه رسیده‌اند که در کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ۵۲۸ مرتبه به ساحت‌های ششگانه تربیتی سند تحول بنیادین توجه شده است که به تفکیک در پایه‌های سوم و چهارم و پنجم و ششم به ترتیب ۱۳۸، ۸۷، ۱۳۶، ۱۶۷ مرتبه می‌باشد. از میان ابعاد مورد بررسی، بُعد علمی و فناوری با میزان بار اطلاعاتی ۹۸٪ و ضریب اهمیت ۱۷۸٪ بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است، این در حالی است که بعد اقتصادی و حرفه‌ای با میزان بار اطلاعاتی ۷۳۳٪ و ضریب اهمیت ۱۳۳٪ کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است.

در پیشینه مذکور پژوهش‌های یافت شده در مورد ساحت‌های ششگانه در حوزه‌های یادگیری مثل مطالعات اجتماعی و کتاب‌های دوره ابتدایی و متون اسلامی و دینی چون نهج‌البلاغه و قرآن ذکر شد؛ اما درباره موضوع پژوهش حاضر، پژوهشی که ساحت‌های ششگانه را در کتاب عربی متوسطه اول مدنظر قرار بدهد، بدست نیامد و هم‌چنین پژوهشی که از تکنیک آنتروپی شانون در تحلیل آماری کتاب عربی استفاده کرده باشد، در هیچ یک از پایگاه‌های جستجو یافت نشد بنابراین پژوهش هم در موضوع و هم در روش پژوهش جدید است.

بنا بر آنچه گفته شد، بررسی میزان توجه به ساحت‌های ششگانه تربیتی سند تحول در کتب عربی دوره اول متوسطه از طریق تحلیل محتوا و هم‌چنین بررسی جامعیت و یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت‌های تعلیم و تربیت جهت بررسی اصل تربیتی "اعتدال" از اهداف این پژوهش است.

روش

روش انجام پژوهش توصیفی از نوع تحلیل محتوا است. تحلیل محتوا در این پژوهش از نوع کیفی است چرا که «نمونه‌های متنی بصورت هدفمند و غیرتصادفی از متونی که برای پاسخ دادن به سؤالات پژوهش مناسب هستند، انتخاب می‌شوند» (Rahnemaei & Khoshakhlagh, 2020). بخش اول پژوهش در هر درس به صورت تحلیل کیفی متن و به روش استقرایی انجام شده است چرا که «مبتنی بر بررسی و استنتاج موضوع‌ها و تم‌ها از داده‌های خام است» (Eman & Noshadi, 2011) نتیجه بخش اول شناسایی و استخراج مؤلفه‌های مرتبط با ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه است. در بخش دوم پژوهش، هر درس با استفاده از مؤلفه‌هایی کشف شده از بخش اول بصورت تحلیل کمی متن انجام شده است. پژوهش حاضر برای رسیدن اهداف پژوهش، بدنبال پاسخ‌گویی به سؤالات زیر خواهد بود.

در کتب عربی دوره اول متوسطه به چه میزان به ساحت‌های ششگانه توجه شده است؟

کدام یک از ساحت‌های ششگانه سند تحول بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند؟

با توجه به ساحت‌های ششگانه تربیت در هر درس، به اصل عام تربیتی اعتدال به چه میزان توجه شده است؟

جامعه آماری این پژوهش را ۲۵ نفر از معلمان درس عربی استان بوشهر (شهرستان‌های دیر، خورموج و عسلویه) و هم‌چنین ۵ نفر از اساتید عربی دانشگاه شهیدبهبشتی تهران و شورای تالیف کتب درسی عربی تشکیل داده‌اند. روش نمونه‌گیری انتخاب هدفمند است چرا که شرکت‌کننده‌ها بصورت آگاهانه انتخاب شده‌اند و توسط پژوهشگر گلچین شده‌اند.

روند انجام پژوهش بدین صورت بود که بعد از جمع‌آوری اطلاعات موردنظر و تدوین سیاهه واری، و محاسبه روایی (اعتبار) و پایایی (اعتماد)، تحلیل محتوا آغاز می‌شود. بدین معنی که کتب عربی دوره اول متوسطه چاپ ۱۴۰۰ در بخش محتوا و تصاویر و فعالیتها تک تک با استفاده از سیاهه واری محتوا بررسی شده‌است و موارد همسو ثبت و سپس فراوانی هر مؤلفه شمارش شده‌است. داده‌های بدست آمده در پژوهش در فرایند آنتروپی شانون در سه مرحله تجزیه و تحلیل شده‌اند. ابزار پژوهش پرسشنامه الکترونیکی بوده است که حاوی ۴۶ پرسش و در هر پرسش ۴۶ مؤلفه مدنظر این پژوهش مورد سوال قرار گرفته است. برای بررسی روایی محتوایی این پژوهش، از شاخص CVI والتزو^۱ باسل^۲ استفاده شده است. روایی مؤلفه‌های بررسی شده ساحت‌های ششگانه سند تحول توسط ۳۰ نفر از صاحب‌نظران سنجیده شده است که در مجموع روایی محتوا ۰/۸۷ بدست آمده است.

جهت سنجش پایایی این ابزار از روش ویلیام اسکات^۴ استفاده شده است. در این پژوهش ضریب پایایی ۰/۸۶ بدست آمده است که نشان از پایایی بالای پرسشنامه دارد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در گام نخست از سنجش فراوانی و برای برآورد بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مؤلفه‌ها، از روش آنتروپی شانون استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در قالب جداول بیان شده است. (مجموع فراوانی سه پایه (هفتم، هشتم، نهم) در قالب یک جدول ذکر شده است).

1. waltez

2. basel

جدول ۱: سیاهه فراوانی تحلیل محتوای کتب عربی متوسطه اول (میزان توجه به مؤلفه‌های ساحت‌های ششگانه در کتاب‌های عربی متوسطه اول)

ساحت‌ها	مؤلفه‌ها	عربی هفتم	عربی هشتم	عربی نهم	کل	درصد
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	۱. پذیرش آگاهانه اصول دین (توحید، نبوت، معاد، عدل)	۱۹	۱۱	۱۷	۴۷	۳/۴۵
	۲. کنترل خشم	۱	۱	۴	۶	۰/۴۴۰
	۳. پرهیز از تحجر و خرافه‌گویی	۳	۱	۲	۶	۰/۴۴۰
	۴. امیدواری به رحمت خداوند	۰	۱۰	۱۶	۲۶	۱/۹۱
	۵. انجام واجبات	۱۲	۰	۱۴	۲۶	۱/۹۱
	۶. التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی	۱۹	۴۰	۱۷	۷۶	۵/۵۸
	۷. دعا و استعانت از خداوند	۱	۰	۹	۱۰	۰/۷۳۴
	۸. گسترش فضائل (صبر، توکل، شکرگزاری، و...)	۷	۱۹	۳۸	۶۴	۴/۷۰
	۹. مبارزه با رذائل (عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان)	۰	۲	۷	۹	۰/۶۶۱
سیاسی و اجتماعی	۱۰. آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی	۲۵	۸	۱۹	۵۲	۳/۸۲
	۱۱. احساس مسئولیت	۲	۳۲	۱۷	۵۱	۳/۷۴
	۱۲. رسیدگی به محرومین	۰	۰	۰	۰	۰
	۱۳. اهمیت دادن به سنتها و ارزش‌ها مثل فرهنگ، ایثار و...	۱۰	۱۰	۹	۲۹	۲/۱۳
	۱۴. قانون‌مندی	۲	۳	۱۸	۲۳	۱/۶۸
	۱۵. کمک به خانواده	۳	۱۲	۰	۱۵	۱/۱۰
	۱۶. توصیه به مصاحبت با نیکان و توصیه به پرهیز از مصاحبت با اشرار	۳	۱	۶	۱۰	۰/۷۳۴
	۱۷. کمک به دیگران	۱۱	۱۷	۹	۳۷	۲/۷۱
	۱۸. ارتباط با نهادهای دولتی	۲	۱	۰	۳	۰/۲۲۰
	۱۹. مبارزه در راه آرمان‌ها	۰	۰	۳	۳	۰/۲۲۰
	۲۰. حرمت نهادن به حقوق دیگران	۰	۱	۷	۸	۰/۵۸۷
	۲۱. ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)	۳۴	۳۷	۴۶	۱۱۷	۸/۵۹

۰/۱۴۶	۲	۰	۰	۲	۲۲. وفای به عهد	
۴/۱۱	۵۶	۸	۶	۴۱	۲۳. احترام و اطاعت از بزرگتر	
۰/۴۴۰	۶	۵	۰	۱	۲۴. احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها	
۰/۵۱۴	۷	۲	۳	۲	۲۵. توجه به آراستگی فردی	زیستی بدنی
۰/۷۳۴	۱۰۰	۲۹	۴۲	۲۹	۲۶. تقویت قوای جسمی و روانی	
۰/۸۰۸	۱۱	۵	۰	۶	۲۷. مبارزه با عوامل ضعف و بیماری	
۰/۴۴۰	۶	۴	۲	۰	۲۸. حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت	
۱/۰۲	۱۴	۰	۲	۱۲	۲۹. آرامش روانی	
۱/۱۰	۱۵	۰	۲	۱۳	۳۰. زیباسازی محیط زندگی	زیبایی‌شناختی
۰/۰۷۳	۱	۰	۱	۰	۳۱. نیکو داشتن هنر	هنری
۱/۶۱	۲۲	۱	۹	۱۲	۳۲. زیبایی ظاهری	
۰/۲۹۳	۴	۱	۰	۳	۳۳. درک موضوعات ذهنی	
۹/۴۰۴	۱۲۸	۳۵	۴۷	۴۶	۳۴. خلقت پدیده‌های طبیعی	
۶/۲۴	۸۵	۱۳	۵۶	۱۶	۳۵. پرهیز از بطالت و بیکاری	اقتصادی
۰	۰	۰	۰	۰	۳۶. پرهیز از اسراف و تبذیر	حرفه‌ای
۰	۰	۰	۰	۰	۳۷. کسب درآمد حلال	
۰/۰۷۳	۱	۰	۱	۰	۳۸. توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی	
۱۴/۶۲	۱۹۹	۱۰۸	۶۱	۳۰	۳۹. آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی	علمی فناوری
۰/۳۶۷	۵	۰	۵	۰	۴۰. استدلال در امور	
۱/۶۸	۲۳	۱۰	۴	۹	۴۱. پرسش و حقیقت جویی	
۲/۳۵	۳۲	۲۱	۷	۴	۴۲. تاکید بر اهمیت علم و دانش در دین	
۱/۰۲	۱۴	۱۲	۱	۱	۴۳. هماهنگی علم و عمل (فناوری)	
۰/۳۶۷	۵	۵	۰	۰	۴۴. اخلاقیت و نوآوری	
۰/۱۴۶	۲	۱	۱	۰	۴۵. اجتناب از اغراض شخصی در قضاوت‌ها	
۰/۴۴۰	۶	۴	۰	۲	۴۶. پایان ناپذیری دانش	
۱۰۰	۱۳۶۱	۵۲۲	۴۵۶	۳۸۳		درصد

کل	۲۸/۱۴	۳۳/۵۰	۲۸/۳۵	۱۳۶۱	۱۰۰
<p>بعد از بررسی ۴۶ مؤلفه مدنظر، فراوانی هر یک از مؤلفه‌ها در هر ساحت بدست آمده است؛ بدین منظور هر یک از جمله‌ها و تصاویر و فعالیت‌های کتب عربی متوسطه اول مورد بررسی قرار گرفته است و هر یک از مؤلفه‌های مشاهده شده، ثبت شد که در نهایت این داده‌ها از کتب عربی سه پایه بدست آمده است. ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی: تمامی ۹ مؤلفه این ساحت، در کتب عربی سه پایه مشاهده شده است. بیشترین فراوانی این مؤلفه‌ها به مؤلفه "التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی" با ۷۶ فراوانی اختصاص دارد. مؤلفه "گسترش فضائل(صبر، توکل، شکرگزاری، و...)" با ۶۴ فراوانی در مرتبه دوم از نظر بسامد قرار دارد. در ساحت سیاسی، اجتماعی از بین ۱۵ مؤلفه، مؤلفه "ارتباط مناسب با دیگران(دوستان، خویشاوندان، و...)" با ۱۱۷ فراوانی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. در ساحت زیستی، بدنی مؤلفه "تقویت قوای جسمی و روانی" بیشترین فراوانی(۱۰۰) را به خود اختصاص داده است. در زیبایی‌شناختی و هنری مؤلفه "خلقت پدیده‌های طبیعی" بیشترین فراوانی(۱۲۸) را به خود اختصاص داده است. در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای مؤلفه "پرهیز از بطالت و بیکاری" با فراوانی ۸۵ بیشترین بسامد مؤلفه‌های این حوزه را به خود اختصاص داده است. در ساحت علمی و فناوری مؤلفه "آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی" بیشترین فراوانی(۱۹۹) را به خود اختصاص داده است. سهم عربی نهم ۵۲۲ فراوانی و ۳۸/۳۵ درصد است. عربی هشتم ۴۵۶ فراوانی و ۳۳/۵۰ درصد داده‌ها را به خود اختصاص داده است. و عربی هفتم ۳۸۳ فراوانی و ۲۸/۱۴ درصد را به خود اختصاص داده است.</p>					

جدول ۲: داده‌های بهنجار شده میزان توجه به مؤلفه‌های ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه

ساحت‌ها	مؤلفه‌ها	عربی هفتم	عربی هشتم	عربی نهم
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	۱. پذیرش آگاهانه اصول دین(توحید، نبوت، معاد، عدل)	۰/۰۴۹	۰/۰۲۴	۰/۰۳۲
	۲. کنترل خشم	۰/۰۰۲۶	۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۰۷
	۳. پرهیز از تحجر و خرافه‌گویی	۰/۰۷۸	۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۳۸
	۴. امیدواری به رحمت خداوند	۰	۰/۰۲۱	۰/۰۳۰
	۵. انجام واجبات	۰/۰۳۱	۰	۰/۰۲۶
	۶. التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی	۰/۰۴۹	۰/۰۸۷	۰/۰۳۲
	۷. دعا و استعانت از خداوند	۰/۰۰۲۶	۰	۰/۰۱۷
	۸. گسترش فضائل(صبر، توکل، شکرگزاری، و...)	۰/۰۱۸	۰/۰۴۱	۰/۰۷۲
	۹. مبارزه با رذائل(عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان)	۰	۰/۰۰۴	۰/۰۱۳
سیاسی و اجتماعی	۱۰. آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی	۰/۰۶۵	۰/۰۱۷	۰/۰۳۶
	۱۱. احساس مسئولیت	۰/۰۰۵	۰/۰۷۰	۰/۰۳۲
	۱۲. رسیدگی به محرومین	۰	۰	۰

۰/۰۱۷	۰/۲۱	۰/۰۲۶	۱۳. اهمیت دادن به سنتها و ارزش‌ها مثل فرهنگ، ایثار و...	
۰/۰۳۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۱۴. قانون‌مندی	
.	۰/۰۲۶	۰/۰۰۷۸	۱۵. کمک به خانواده	
۰/۰۱۱	۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۷۸	۱۶. توصیه به مصاحبت با نیکان و توصیه به پرهیز از مصاحبت با اشرار	
۰/۰۱۷	۰/۰۳۷	۰/۰۲۸	۱۷. کمک به دیگران	
.	۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۵	۱۸. ارتباط با نهادهای دولتی	
۰/۰۰۵	.	.	۱۹. مبارزه در راه آرمان‌ها	
۰/۰۱۳	۰/۰۰۲۱	.	۲۰. حرمت نهادن به حقوق دیگران	
۰/۰۸۸	۰/۰۸۱	۰/۰۸۸	۲۱. ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)	
.	.	۰/۰۰۵	۲۲. وفای به عهد	
۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	۰/۱۰۷	۲۳. احترام و اطاعت از بزرگتر	
۰/۰۰۹۵	.	۰/۰۰۲۶	۲۴. احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها	
۰/۰۰۳۸	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۲۵. توجه به آراستگی فردی	زیستی بدنی
۰/۰۵۵	۰/۰۹۲	۰/۰۷۵	۲۶. تقویت قوای جسمی و روانی	
۰/۰۰۹۵	.	۰/۰۱۵	۲۷. مبارزه با عوامل ضعف و بیماری	
۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	.	۲۸. حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت	
.	۰/۰۰۴	۰/۰۳۱	۲۹. آرامش روانی	
.	۰/۰۰۴	۰/۰۳۳	۳۰. زیباسازی محیط زندگی	زیبایی -
.	۰/۰۰۲۱	.	۳۱. نیکو داشتن هنر	شناختی هنری
۰/۰۰۱۹	۰/۱۹	۰/۰۳۱	۳۲. زیبای ظاهری	
۰/۰۰۱۹	.	۰/۰۰۷۸	۳۳. درک موضوعات ذهنی	
۰/۰۶۷	۰/۱۰۳	۰/۱۲۰	۳۴. خلقت پدیده‌های طبیعی	
۰/۰۲۴	۰/۱۲۲	۰/۰۴۱	۳۵. پرهیز از بطالت و بیکاری	
.	.	.	۳۶. پرهیز از اسراف و تبذیر	
.	.	.	۳۷. کسب درآمد حلال	

۰	۰/۰۰۲۱	۰	۳۸. توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی
۰/۲۰۶	۰/۱۳۳	۰/۰۷۸	۳۹. آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی
۰	۰/۰۱۰	۰	۴۰. استدلال در امور
۰/۰۱۹	۰/۰۰۸	۰/۰۲۳	۴۱. پرسش و حقیقت جویی
۰	۰/۰۱۵	۰/۰۱۰	۴۲. تاکید بر اهمیت علم و دانش در دین
۰/۰۲۲	۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۲۶	۴۳. هماهنگی علم و عمل (فناوری)
۰/۰۰۹۵	۰	۰	۴۴. خلاقیت و نوآوری
۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۲۱	۰	۴۵. اجتناب از اغراض شخصی در قضاوت‌ها
۰/۰۰۰۷	۰	۰/۰۰۵	۴۶. پایان ناپذیری دانش

داده‌های حاصل در جدول قبلی، در این جدول به‌نحی دیگر شده‌اند که بر این اساس مؤلفه "آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی" در عربی نهم با داده ۰/۲۰۶ بالاترین عدد را به خود اختصاص داده است.

جدول ۳: اجرای تکنیک آنتروپی شانون نسبت به مؤلفه‌های ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه

ساحت‌ها	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
اعتقادی عبادی اخلاقی	۱. پذیرش آگاهانه اصول دین (توحید، نبوت، معاد، عدل)	۴۷	۳/۴۵	۰/۱۵۰	۰/۰۳۴
	۲. کنترل خشم	۶	۰/۴۴۰	۰/۰۲۷	۰/۰۰۶
	۳. پرهیز از تحجر و خرافه‌گویی	۶	۰/۴۴۰	۰/۱۰۱	۰/۰۲۳
	۴. امیدواری به رحمت خداوند	۲۶	۱/۹۱	۰/۱۹۲	۰/۰۴۴
	۵. انجام واجبات	۲۶	۱/۹۱	۰/۰۸۷	۰/۰۲۰
	۶. التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی	۷۶	۵/۵۸	۰/۲۰۴	۰/۰۴۷
	۷. دعا و استعانت از خداوند	۱۰	۰/۷۳۴	۰/۰۳۶	۰/۰۰۸
سیاسی اجتماعی	۸. گسترش فضائل (صبر، توکل، و...)	۶۴	۴/۷۰	۰/۱۷۰	۰/۰۳۹
	۹. مبارزه با رذائل (عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان)	۹	۰/۶۶۱	۰/۰۳۴	۰/۰۰۷۸
	۱۰. آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی و ..	۵۲	۳/۸۲	۰/۱۵۹	۰/۰۳۶

۰/۰۳۲	۰/۱۴۰	۳/۷۴	۵۱	۱۱. احساس مسئولیت	
.	.	.	.	۱۲. رسیدگی به محرومین	
۰/۰۴۹	۰/۲۱۳	۲/۱۳	۲۹	۱۳. اهمیت دادن به سنت‌ها و ارزش‌ها مثل فرهنگ، ایثار و...	
۰/۰۱۷	۰/۰۷۴	۱/۶۸	۲۳	۱۴. قانون‌مندی	
۰/۰۱۳	۰/۰۵۷	۱/۱۰	۱۵	۱۵. کمک به خانواده	
۰/۰۰۹	۰/۰۴۳	۰/۷۳۴	۱۰	۱۶. توصیه به مصاحبت با نیکان و توصیه به پرهیز از مصاحبت با اشرار	
۰/۰۲۹	۰/۱۲۶	۲/۷۱	۳۷	۱۷. کمک به دیگران	
۰/۰۰۳۹	۰/۰۱۷	۰/۲۲۰	۳	۱۸. ارتباط با نهادهای دولتی	
۰/۰۰۲۵	۰/۰۱۱	۰/۲۲۰	۳	۱۹. مبارزه در راه آرمان‌ها	
۰/۰۰۶۹	۰/۰۳۰	۰/۵۸۷	۸	۲۰. حرمت نهادن به حقوق دیگران	
۰/۰۶۳	۰/۲۷۴	۸/۵۹	۱۱۷	۲۱. ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، ...)	
۰/۰۰۲۵	۰/۰۱۱	۰/۱۴۶	۲	۲۲. وفای به عهد	
۰/۰۳۵	۰/۱۵۵	۴/۱۱	۵۶	۲۳. احترام و اطاعت از بزرگتر	
۰/۰۰۵۷	۰/۰۲۵	۰/۴۴۰	۶	۲۴. احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها	
۰/۰۰۷۸	۰/۰۳۴	۰/۵۱۴	۷	۲۵. توجه به آراستگی فردی	زیستی بدنی
۰/۰۵۷	۰/۲۴۸	۰/۷۳۴	۱۰۰	۲۶. تقویت قوای جسمی و روانی	
۰/۰۱۰	۰/۰۴۶	۰/۸۰۸	۱۱	۲۷. مبارزه با عوامل ضعف و بیماری	
۰/۰۰۵	۰/۰۲۴	۰/۴۴۰	۶	۲۸. حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت	
۰/۰۱۲	۰/۰۵۶	۱/۰۲	۱۴	۲۹. آرامش روانی	
۰/۰۱۳	۰/۰۵۸	۱/۱۰	۱۵	۳۰. زیباسازی محیط زندگی	زیبایی- شناختی و هنری
۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۵۶	۰/۰۷۳	۱	۳۱. نیکو داشتن هنر	
۰/۰۴۳	۰/۱۸۸	۱/۶۱	۲۲	۳۲. زیبای ظاهری	
۰/۰۴۹	۰/۲۱۶	۰/۲۹۳	۴	۳۳. درک موضوعات ذهنی	
۰/۰۶۶	۰/۲۹۰	۹/۴۰۴	۱۲۸	۳۴. خلقت پدیده‌های طبیعی	
۰/۴۷	۰/۲۰۷	۶/۲۴	۸۵	۳۵. پرهیز از بطالت و بیکاری	اقتصادی
.	.	.	.	۳۶. پرهیز از اسراف و تبذیر	حرفه‌ای

•	•	•	•		
				۳۷. کسب درآمد حلال	
۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۵۶	۰/۰۷۳	۱	۳۸. توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی	
۰/۰۷۹	۰/۳۴۴	۱۴/۶۲	۱۹۹	۳۹. آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی	علمی فناوری
۰/۰۰۴۶	۰/۰۲۰	۰/۳۶۷	۵	۴۰. استدلال در امور	
۰/۰۲۰	۰/۰۸۷	۱/۶۸	۲۳	۴۱. پرسش و حقیقت جویی	
۰/۰۱۰	۰/۰۴۷	۲/۳۵	۳۲	۴۲. تاکید بر اهمیت علم و دانش در دین	
۰/۰۱۱	۰/۰۴۸	۱/۰۲	۱۴	۴۳. هماهنگی علم و عمل (فناوری)	
۰/۰۰۴۳	۰/۰۱۹	۰/۳۶۷	۵	۴۴. خلاقیت و نوآوری	
۰/۰۰۵۵	۰/۰۲۴	۰/۱۴۶	۲	۴۵. اجتناب از اغراض شخصی در قضاوت‌ها	
۰/۰۰۰۶	۰/۰۲۶	۰/۴۴۰	۶	۴۶. پایان‌ناپذیری دانش	
	۴/۳۲۹	۱۰۰	۱۳۶۱		مجموع

طبق جدول فوق سه مؤلفه "ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)"، خلقت پدیده‌های طبیعی، آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی "بیشترین فراوانی و بیشترین باراطلاعاتی و بیشترین ضریب اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. مؤلفه "آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی" با فراوانی ۱۹۹ و با بار اطلاعاتی ۰/۳۴۴ و ضریب اهمیت ۰/۰۷۹ بالاترین میزان توجه را در کتب عربی متوسطه اول به خود اختصاص داده است. مؤلفه "خلقت پدیده‌های طبیعی" با فراوانی ۱۲۸ و بار اطلاعاتی ۰/۲۹۰ و ضریب اهمیت ۰/۰۶۶ در جایگاه دوم از لحاظ اهمیت قرار دارد. مؤلفه "ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)" با فراوانی ۱۱۷ و بار اطلاعاتی ۰/۲۷۴ و ضریب اهمیت ۰/۰۶۳ جایگاه سوم را به خود اختصاص داده است.

در بین مؤلفه‌های ساحت اعتقادی عبادی، اخلاقی مؤلفه "التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی" با فراوانی ۷۶ و بار اطلاعاتی ۰/۲۰۴ و ضریب اهمیت ۰/۰۴۷ در جایگاه نخست توجه قرار دارد. در بین مؤلفه‌های ساحت سیاسی، اجتماعی مؤلفه "ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)" با فراوانی ۱۱۷ و بار اطلاعاتی ۰/۲۷۴ و ضریب اهمیت ۰/۰۶۳ جایگاه اول را بدست آورده است. در کتب عربی دوره اول متوسطه ساحت اجتماعی و سیاسی در مؤلفه‌هایی چون «احترام و اطاعت از بزرگتر، ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، همسایگان و...)" خودنمایی می‌کند و با ظهور این مؤلفه‌ها بر این صحنه می‌گذارد که این ساحت «هرگونه استبداد و دیکتاتوری را نفی می‌کند و درک و فهم را منحصر به خود نمی‌داند بلکه برای تمامی انسان‌ها احترام قائل است و قلمرو حق و حقیقت را منحصر در فهم خود نمی‌کند» (Vafai et al, 2017). در بین مؤلفه‌های ساحت زیستی بدنی مؤلفه "تقویت قوای جسمی و روانی" با فراوانی ۱۰۰ و بار اطلاعاتی ۰/۲۴۸ و ضریب اهمیت ۰/۰۵۷ در جایگاه نخست واقع شده است. در بین مؤلفه‌های ساحت زیبایی شناختی و هنری مؤلفه "خلقت پدیده‌های طبیعی" با فراوانی ۱۲۸ و بار اطلاعاتی ۰/۲۹۰ و ضریب اهمیت ۰/۰۶۶ جایگاه اول را به خود اختصاص داده است. در بین مؤلفه‌های ساحت اقتصادی

و حرفه‌ای مؤلفه "پرهیز از بطالت و بیکاری" با فراوانی ۸۵ و بار اطلاعاتی ۰/۲۰۷ و ضریب اهمیت ۰/۴۷ جایگاه اول را به خود اختصاص داده است. در بین مؤلفه‌های ساحت علمی و فناوری مؤلفه "آموزش دانش‌های پایه و عمومی جهت افزایش اطلاعات عمومی" با فراوانی ۱۹۹ و با بار اطلاعاتی ۰/۳۴۴ و ضریب اهمیت ۰/۰۷۹ بالاترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴: میزان توجه به ساحت‌های ششگانه سند تحول بنیادین آموزش و

پرورش در کتاب‌های عربی متوسطه اول

کتاب‌ها	اعتقادی، عبادی و اخلاقی	سیاسی اجتماعی	زیستی بدنی	زیبایی- شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای	علمی و فناوری	کل	درصد
عربی هفتم	۶۲	۱۳۶	۴۹	۷۴	۱۶	۴۶	۳۸۳	۲۸/۱۴
عربی هشتم	۸۴	۱۲۸	۴۹	۵۹	۵۷	۷۹	۴۵۶	۳۳/۵۰
عربی نهم	۱۲۴	۱۴۷	۴۰	۳۷	۱۳	۱۶۱	۵۲۲	۳۸/۳۵
کل	۲۷۰	۴۱۱	۱۳۸	۱۷۰	۸۶	۲۸۶	۱۳۶۱	۱۰۰
درصد	۱۹/۸۳	۳۰/۱۹	۱۰/۱۳	۱۲/۴۹	۶/۳۱	۲۱/۰۱	۱۰۰	۱۰۰

طبق جدول مذکور بیشترین فراوانی ۴۶ مؤلفه مدنظر پژوهش به کتاب عربی نهم اختصاص دارد؛ به گونه‌ای که در کتاب عربی نهم ۵۲۲ مرتبه به ساحت‌های ششگانه توجه شده است. از بین ساحت‌های ششگانه بیشترین فراوانی به ساحت اجتماعی، سیاسی اختصاص دارد. این ساحت ۴۱۱ مرتبه در کتب عربی متوسطه اول وارد شده است. این ساحت نقش مهمی را در تربیت دانش‌آموزان نوجوان از نظر سیاسی و اجتماعی ایفا می‌کند چرا که «نوجوانی یکی از مراحل مهم و برجسته رشد و تکامل اجتماعی و روانی فرد به شمار می‌رود. در این دوره نیاز به درک ارزش وجودی خویش، خودآگاهی، انتخاب هدف‌های واقعی در زندگی، استقلال و برقراری روابط سالم با دیگران و کسب مهارت‌های اجتماعی لازم، از مهم‌ترین نیازهای نوجوان به شمار می‌رود» (Yosof zadeh Chaussari & Shahmoradi, 2020).

جدول ۶: داده‌های بهنجار شده میزان توجه به ساحت‌های ششگانه در کتب عربی دوره اول متوسطه

کتاب‌ها	اعتقادی، عبادی و اخلاقی	سیاسی اجتماعی	زیستی بدنی	زیبایی‌شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای	علمی و فناوری
عربی هفتم	۰/۲۲۹	۰/۳۳۰	۰/۳۵۵	۰/۴۳۵	۰/۱۸۶	۰/۱۶۰

عربی هشتم	۰/۳۱۱	۰/۳۱۱	۰/۳۵۵	۰/۳۴۷	۰/۶۶۲	۰/۲۷۶
عربی نهم	۰/۴۵۹	۰/۳۵۷	۰/۲۸۹	۰/۲۱۷	۰/۱۵۱	۰/۵۶۲

در این جدول بهنجار کردن داده‌ها بر اساس مرحله اول روش آنتروپی صورت گرفته است؛ بدین صورت که هر فراوانی بدست آمده در جدول قبل بر مجموع فراوانی همان قسمت تقسیم شده است. برای مثال فراوانی‌های "۶۲، ۸۴، ۱۲۴" که به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی اختصاص دارد، بر مجموع فراوانی همین ساحت یعنی عدد ۲۷۰ تقسیم شده است تا داده‌های موجود در ردیف اول این جدول بدست آمده‌اند. داده‌های بهنجار شده سایر ساحت‌ها هم به همین طریق بدست آمده‌اند. هر عددی که به یک نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد فراوانی آن خانه جدول بیشتر بوده است که طبق جدول فوق بیشترین فراوانی ۰/۶۶۲ به ساحت اقتصادی، حرفه‌ای اختصاص دارد.

جدول ۷: یافته‌های حاصل از اجرای تکنیک آنتروپی شانون برای ساحت‌های ششگانه

ساحت‌ها	فراوانی	درصد	باراطلاعاتی	ضریب اهمیت
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	۲۷۰	۱۹/۸۳	۰/۴۶۰	۰/۱۷۱
سیاسی، اجتماعی	۴۱۱	۳۰/۱۹	۰/۴۷۶	۰/۱۷۷
زیستی بدنی	۱۳۸	۱۰/۱۳	۰/۴۷۴	۰/۱۷۶
زیبایی‌شناختی و هنری	۱۷۰	۱۲/۴۹	۰/۴۶۰	۰/۱۷۱
اقتصادی و حرفه‌ای	۸۶	۶/۳۱	۰/۳۸۸	۰/۱۴۴
علمی و فناوری	۲۸۶	۲۱/۰۱	۰/۴۲۲	۰/۱۵۷

بررسی مجموع داده‌ها و آمار به‌دست‌آمده از جدول‌های پیشین در بستر آنتروپی شانون یافته‌های پژوهش را از زوایایی دیگر، به صورت قابل تأمل درمی‌آورد و کاملتر می‌کند. داده‌های بهنجار شده در جدول قبل که اولین مرحله اجرای تکنیک آنتروپی شانون است، زمینه را برای ورود به مرحله دوم تکنیک آنتروپی شانون (بار اطلاعاتی) فراهم می‌کند و مرحله سوم تکنیک از تقسیم هر یک از بارهای اطلاعاتی بر مجموع آنها یعنی عدد ۲/۶۸ بدست آمده است. هریک از بارهای اطلاعاتی موجود در جدول (۰/۴۶۰، ۰/۴۷۶، ۰/۴۷۴، ۰/۳۸۸، ۰/۴۲۲)، بر مجموع آنها (۲/۶۸) تقسیم شده است تا ضریب اهمیت داده‌ها مشخص شود. طبق جدول فوق، بالاترین ضریب اهمیت (۰/۱۷۷) و بار اطلاعاتی (۰/۴۷۶) به ساحت سیاسی اجتماعی اختصاص داده شده است و اولویت دوم به ساحت زیستی بدنی با ضریب اهمیت (۰/۱۷۶) و بار اطلاعاتی (۰/۴۷۴) اختصاص یافته است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی میزان توجه به ساحت‌های ششگانه تربیتی سند تحول در کتب عربی دوره اول متوسطه و بررسی میزان توجه به اصل عام تربیتی اعتدال، بعد از بدست‌آمدن داده‌ها در هر درس و تحلیل آنها در فرایند آنتروپی شانون بر این دست یافته است که:

۱. در کتب عربی دوره اول متوسطه در مجموع ۱۳۶۱ مرتبه به ساحت‌های ششگانه توجه شده است که بیشترین فراوانی به ساحت سیاسی اجتماعی اختصاص دارد.

۲. از میان ساحت‌ها، ساحت سیاسی و اجتماعی بیشترین بار اطلاعاتی (۰/۹۷۵) و بیشترین ضریب اهمیت (۰/۱۷۶) را به خود اختصاص داده است و ساحت اقتصادی و حرفه‌ای کمترین بار اطلاعاتی (۰/۸۱۹) و کمترین ضریب اهمیت (۰/۱۴۸) را بدست آورده است. یافته‌های حاصل حاکی از این است که محتوای کتب عربی دوره اول متوسطه از لحاظ مقادیر فراوانی، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت در ابعاد اعتقادی، عبادی و اخلاقی (۲۷۳، ۰/۹۶۶، ۰/۱۷۵)، در بعد سیاسی و اجتماعی (۴۰۱، ۰/۹۷۵، ۰/۱۷۶)، در بعد زیستی و بدنی (۱۴۹، ۰/۸۸۴، ۰/۱۶۰)، در بعد زیبایی‌شناختی و هنری (۱۷۰، ۰/۹۰۹، ۰/۱۶۴)، در بعد اقتصادی و حرفه‌ای (۷۹، ۰/۸۱۹، ۰/۱۴۸) و در بعد علمی و فناوری (۲۹۳، ۰/۹۶۰، ۰/۱۷۴) می‌باشد. این یافته‌ها حاکی از این است که میزان توجه به این ساحت‌ها در کتب عربی دوره اول متوسطه نامتوازن است. نتایج پژوهش با مقاله «تحلیل محتوای نهج البلاغه بر اساس ساحت‌های ششگانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» نوشته فرامرز محمدی پویا و دیگران (۱۳۹۴) از نظر توجه نامتوازن به ساحت‌ها همسو است؛ اما از لحاظ برجستگی ساحت‌ها، ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در مقاله محمدی (۱۳۹۴) برجسته است؛ اما در پژوهش حاضر ساحت اجتماعی و سیاسی بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است.

هم‌چنین نتایج این پژوهش از نظر توجه نامتوازن به ساحت‌ها و عدم توجه کافی به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی با مقاله «تحلیل محتوای کتاب زیست‌شناسی پایه دهم بر اساس ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» نوشته اعظم غلامی و دیگران (۱۴۰۰) همخوانی دارد. در این مقاله ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی ۱/۵ درصد کل مطالب کتاب زیست‌شناسی دهم را به خود اختصاص داده است؛ در صورتی که ساحت علمی و فناوری در این کتاب ۲۵ درصد مطالب را به خود اختصاص داده و برجسته‌ترین ساحت در این کتاب است. توجه نامتوازن به ساحت‌ها که در این پژوهش مشخص شد با مقاله «مقایسه میزان توجه به ساحت‌های ششگانه تربیت در کتابهای فارسی دوره ابتدایی قبل و بعد از اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» نوشته حسین قربانپور آرانی و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد؛ اما ساحت برجسته و ساحت کم توجه در کتب فارسی دوره ابتدایی قبل و بعد اجرای سند تحول به ترتیب ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی با ضریب (۰/۱۸۲) و ساحت زیستی بدنی است با ضریب (۰/۱۱۳) که با نتایج پژوهش ما همخوانی ندارد.

۳. در کتب عربی متوسطه عربی ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در اولویت قرار ندارد؛ در صورتی که در سند تحول بنیادین به اولویت قرار دادن این ساحت تاکید شده است. هم‌چنین مؤلفه‌ها از توزیع نرمال برخوردار نیستند. نتایج این پژوهش با مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های پایه دوره اول ابتدایی بر اساس مفروضه‌های نظام آموزش سلامت: مدل آنتروپی شانون» نوشته حافظ صاحب یار (۱۳۹۷)، همخوانی دارد چرا که در مقاله صاحب‌یار هم ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در اولویت نیست و مؤلفه‌ها از توزیع نرمال برخوردار نیستند؛ به طوری که به میزان بسیار کمی به آموزش و ارتقای سلامت در محتوای درسی پرداخته شده است.

احمد رهنمایی (۱۳۹۹) با بررسی کتاب‌های فارسی در مقاله «تحلیل محتوای کیفی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از منظر ارزش‌های اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» به این نتیجه دست می‌یابد که در متون درسی به ارزش ایثار و وطن دوستی توجه شده است و ارزش‌هایی مانند امانت‌داری، انصاف در روابط دیگران، تولی و تبری، و... به هیچ وجه مورد توجه قرار نگرفته است. در کتب عربی متوسطه اول هم مؤلفه «رسیدگی به محرومین» مدنظر قرار نگرفته است اما «انصاف در روابط با دیگران و ارزش‌هایی مثل اهمیت دادن به سنتها و ارزش‌ها مثل فرهنگ شهادت، ایثار و...» مدنظر قرار گرفته است.

۴. در این پژوهش گرچه ساحت اجتماعی و سیاسی با مؤلفه‌های «احساس مسئولیت، اهمیت دادن به سنتها و ارزش‌ها مثل فرهنگ، ایثار و...، کمک به خانواده، توصیه به مصاحبت با نیکان و توصیه به پرهیز از مصاحبت با اشرار، کمک به دیگران، مبارزه در راه آرمان‌ها، حرمت نهادن به حقوق دیگران، ارتباط مناسب با دیگران (دوستان، خویشاوندان، و...)، وفای به عهد، احترام و

اطاعت از بزرگتر، احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها» در اولویت قرار دارد؛ اما وجود این نوع مؤلفه‌ها در این ساحت بر این تأکید می‌کند که در ساحت اجتماعی و سیاسی هم توجه به اخلاق و تربیت دینی باید مدنظر قرار بگیرد که این یافته‌ها با نتایج پژوهش جعفری هرندی و نجفی (۱۳۹۸) که نشان دادند بر اساس مبانی نظری سند تحول بنیادین، تربیت سیاسی باید برگرفته از مبانی فلسفی و ارزشی جامعه باشد و رویکرد فضیلت مدار مورد تأکید سند تحول بنیادین حاکی از اهمیت توجه به مسائل ارزشی و اخلاقی و لحاظ کردن آن‌ها در تربیت سیاسی است و با نتایج پژوهش‌های حمید زاده و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله «مبانی قرآنی معرفت‌شناسی برنامه‌دستی تربیت سیاسی» و خالقی نژاد، ملکی و حکیم‌زاده (۱۳۹۴) در مقاله «نقد دیدگاه پست مدرنیسم در برنامه‌دستی با شاخص‌های مبانی فلسفی تربیت اسلامی» که نشان دادند مبنای فلسفی مدل برنامه‌دستی تربیت سیاسی باید برگرفته از مبانی دینی و فرهنگی هر جامعه باشد، هم‌خوانی داشته است.

۵. اصل تربیتی اعتدال فقط در ۲ درس لحاظ شده است و در سایر درس‌ها اعتدال بین ساحت‌ها مدنظر قرار نگرفته است. و این ادعا (عدم اعتدال) با نتایج مقاله «تحلیل محتوای طرح تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران بر اساس مفروضه‌های نظام سلامت با تأکید بر آموزش» نوشته یوسف و ادیب و دیگران و نتایج مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های پایه دوره اول ابتدایی بر اساس مفروضه‌های نظام آموزش سلامت: مدل آنتروپی شانون» نوشته حافظ صاحب‌یار (۱۳۹۷)، همسو است چرا که در دو مقاله مذکور مؤلفه‌های نظام سلامت در ساحت‌های ششگانه از توزیع نرمال برخوردار نیستند.

در این پژوهش با توجه به نتایج حاصله، پیشنهادهای (برگرفته از پژوهش، کاربردی، مختص پژوهش‌های آینده) مطرح می‌شود.

- از آنجایی که ساحت اجتماعی و سیاسی در کتب عربی متوسطه اول در اولویت قرار دارد، بهتر است مؤلفه «رسیدگی به محرومین» که توجه به آن ابراز همدردی را بین افراد به نمایش می‌گذارد، در این کتاب‌ها مورد توجه قرار بگیرد.

- لازم است در کتب عربی متوسطه اول در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با توجه به مؤلفه‌های «پرهیز از اسراف و تبذیر و کسب درآمد حلال» دانش‌آموزان را از همان نوجوانی از ارتکاب گناهیانی چون اسراف و تبذیر و درآمد حرام باز بداریم و بخشی از محتوی کتب را به این ساحت‌های مغفول اختصاص بدهیم.

- مؤلفه‌های این پژوهش در سه بخش متن درس و فعالیت‌ها و تصاویر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در فعالیت‌های کتب عربی بیشتر ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در بخش آخر هر درس و قرآنیات مدنظر قرار گرفته‌است. شایسته است سایر ساحت‌های ششگانه هم در بخش فعالیت‌های کتاب گنجانده شود تا دانش‌آموزان در حین حل کردن فعالیت‌ها و تکالیف با همه ساحت‌ها و ابعاد تربیتی آشنا شوند.

- کتاب‌های عربی به عنوان یک درس با دنیای متحول فکری، سیاسی، اجتماعی و اخلاقی جامعه، پیوندی مستقیم دارند و تحولات، اندیشه‌ها و عمل دانش‌آموزان را به سرعت متأثر می‌کنند. لذا لازم است شورای برنامه‌ریزی درسی عربی به طور مستمر تشکیل شود و برنامه درسی را به روز کند. البته تغییرات باید به نحوی انجام گیرد که آموزش را دچار تحولات روزمره نسازد و به اصل تداوم در آموزش لطمه نزند.

- در پژوهش‌های آتی به منظور عملیاتی شدن دقیقتر ساحت‌های ششگانه سند تحول در کتب درسی، در ویراست‌های آتی کتاب عربی نهم، به بسامد متوازن ساحت‌های ششگانه توجه بیشتری بشود.

- در پژوهش‌های آتی به اصل تربیتی اعتدال موجود در سند تحول به منظور عملیاتی شدن ساحت‌های ششگانه سند تحول توجه بیشتری بشود.

نویسنده مسئول ۳۵ درصد مشارکت در ساختار مقاله نویسی و انتخاب موضوع و نویسنده دوم ۳۰ درصد مشارکت در بخش کارهای آماری مقاله و نویسنده سوم ۳۵ درصد در بخش روش اجرای پژوهش داشته‌اند.

تشکر و قدردانی

این مقاله از طرح پژوهشی «بررسی تاثیر برنامه درسی قصده شده (سند تحول بنیادین) بر برنامه درسی اجرا شده (کتاب-های عربی متوسطه اول) از دریچه ساحت‌های ششگانه تعلیم و تربیت» با شماره 731/7982/16 استخراج شده است که در تاریخ 1401/04/01 در اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر به ثبت رسیده است. در اینجا نویسندگان از کلیه حمایت‌های اداره کل آموزش و پرورش بوشهر تشکر می‌کنند.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

Holy Quran

Ajam, A. (2022). Basics and principles of education. Payam Noor University Publications. [In Persian].

Educational Research and Planning Organization. (2020). *Arabic seventh grade of junior high school*. The office of compilation of general textbooks and theoretical senior high school. Islamic Republic of Iran's Education Ministry. [In Persian].

Educational Research and Planning Organization. (2020). *Arabic eighth grade of junior high school*. The office of compilation of general textbooks and theoretical senior high school. Islamic Republic of Iran's Education Ministry. [In Persian].

Educational Research and Planning Organization. (2020). *Arabic ninth grade of junior high school*. The office of compilation of general textbooks and theoretical senior high school. Islamic Republic of Iran's Education Ministry. [In Persian].

Eman, M., & Noshadi, M. (2011). Qualitative content analysis, investigation, 3(2), 15-44. [In Persian]. DOI/DOR:

Hamleh-dari, S., & Mosavizadeh, R. (2020). Construction and modification of moral character and factors affecting it from the point of view of Shahid Motahari. Two scientific quarterly journals of educational sciences from the perspective of Islam, 8(14), 165-182. DOI/DOR:

High Council of Cultural Revolution, theoretical foundations of the Fundamental Transformation in the official public educational system of the Islamic Republic of Iran. (2011). [In Persian].

- Jaberansari, M., & Ghasempur, A. (2023). The effect of hidden curriculum on academic enthusiasm and academic vitality with the mediation of self-efficacy in Dehagan students. *Journal Of Curriculum Development Research*, 2(2), 23-40. [In Persian]. DOI/DOR:
- Motahari, A. (No date). *Education and Training in Islam*. Electronic version. [In Persian].
- Rahnemaei, A., & Khoshakhlagh, A. (2020). Analysis of qualitative content of Persian books of elementary school from the social values view of Fundamental Transformation Document of Organization of Education. *Knowledge*, 29(7), 75-85. [In Persian]. DOI/DOR:
- Shokrinia, M. A., Nozari, M., & Latifi, A. (2022). Theoretical-methodological reflections on the path of achieving a curriculum with an Islamic approach. *Journal Of Curriculum Development Research*, 2(1), 18-35. [In Persian]. DOI/DOR:
- Tabatabai, M. (1995). *Translation of Tafsir al-Mizan*. Qom: Islamic Publications Office.
- Vafai, R., Fazlollahi ghomshi, S., & Talei fard, A. (2017). Study the level of attention paid to the six areas of the Fundamental transformation of Education in social studies textbooks of the elementary school. *Applied issues of Islamic education and training*, 2(2), 131-154. [In Persian]. DOI/DOR:
- Yosof zadeh Chaussari, M., & Shahmoradi, M. (2020). Presentation of curriculum model of the political training based on the political-educational area of Fundamental Transformation Document of Education for the students of the first period of high school, 5(1), 173-206. [In Persian]. DOI/DOR:
- Zarei, M. H. (2023). Ethics and teaching requirements of religious subjects in schools. *Journal Of Curriculum Development Research*, 3(1), 61-73. [In Persian]. DOI/DOR: